

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Utkast till lagrådsremiss Kroppsbesiktning i syfte att utreda ålder i brottmålsprocessen

Riksdagens ombudsmän har beretts tillfälle att yttra sig över utkastet till lagrådsremissen Kroppsbesiktning i syfte att utreda ålder i brottmålsprocessen.

Inledande synpunkter

Så som konstateras i utkastet finns en lång tradition av att särbehandla unga lagöverträdare i straffsystemet. Det finns särskilda bestämmelser om handläggningen hos polis, åklagare och domstol av mål och ärenden som rör unga lagöverträdare och särskilda regler gäller för beslut om häktning och andra tvångsmedel, påföljdsval, straffmätning liksom för möjligheten att besluta om vissa särskilda rättsverkningar. Bestämmelserna är ofta utformade med en bestämd ålder som utgångspunkt; 15, 18 eller 21 år. Den misstänkte eller tilltalades ålder är därför många gånger av avgörande betydelse för vilken påföljd som kan följa eller om en tvångsåtgärd kan vidtas. I de fall där åldern är okänd eller där den uppgivna åldern kan ifrågasättas är det därför nödvändigt att ta ställning till den frågan. I många fall måste ett sådant ställningstagande göras i ett tidigt skede under handläggningen.

Att allvarliga brott inte kan utredas eller en person inte kan lagföras på grund av att hans eller hennes ålder inte kan fastställas eller klargöras är vare sig rättssäkert eller önskvärt. Det är vidare otillfredsställande att det är osäkert om en strafflindringsregel eller liknande är tillämplig eller inte. Det är givetvis också av stor vikt att en bedömning av en misstänkt eller tilltalads ålder görs på ett så fullgott underlag som möjligt. Jag har därför inget att invända mot att det införs en möjlighet att besluta om kroppsbesiktning i de fall där utredningen om den misstänktes ålder är otillräcklig och en medicinsk åldersutredning bedöms kunna bidra till ett underlag för en bedömning av åldern.

Jag har följande synpunkter på förslaget.

Förslaget till ändring i 28 kap. 12 § rättegångsbalken

Utgångspunkten för förslaget i utkastet är att lagfästa den tolkning av 28 kap. 12 § rättegångsbalken som enligt utkastet tillämpades innan Högsta domstolen uttalade att det saknas lagstöd för tolkningen. Någon utvidgning av möjligheten att tillämpa kroppsbesiktning i förhållande till den tidigare tolkningen avses inte. I utkastet

nämns t.ex. att beslut om kroppsbesiktning inte ska få fattas om åldern enbart har betydelse för frågan om utvisning (s. 12). Denna begränsning av förslaget lämnar många frågor obesvarade. Som jag nämnt ovan har åldern inte bara betydelse för påföljdsfrågan utan också för handläggningen av mål och ärenden som rör unga lagöverträdare och för användningen av tvångsmedel, bl.a. anhållande och häktning. Frågor om vilka handläggningsregler som gäller och vilka tvångsmedel som kan användas kan givetvis aktualiseras innan man har resultatet av en medicinsk åldersutredning. Det behöver enligt min mening i vart fall klargöras i vilken utsträckning tvångsmedel kan användas på någon vars ålder är osäker. Särskilt viktigt är detta när det handlar om en misstänkt som kan vara under 15 år.

Även om möjligheten att besluta om en kroppsbesiktning för att utreda en misstänkts ålder begränsas till påföljdsfrågan kommer resultatet av en genomförd åldersutredning alltså att få betydelse även vid tillämpningen av andra bestämmelser. Ur rättssäkerhetssynpunkt finns det starka skäl att dessa frågor inte helt och hållet överlämnas till rättstillämpningen. Lagstiftaren bör alltså enligt min mening ta ett bredare grepp om frågan än som görs i det remitterade utkastet.

Ingen särskild reglering för när straffmyndighetsåldern är ifrågasatt (s. 12 f.)

I lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare finns i dag bestämmelser om kroppsbesiktning på barn under 15 år. Rättegångsbalkens bestämmelser om kroppsbesiktning är därför inte tillämpliga i de fallen. Syftet med en restriktiv användning av kroppsbesiktning på barn under 15 år är, så som anges i utkastet, att ett särskilt hänsynstagande till den personliga integriteten är motiverad eftersom barn i den åldern normalt befinner sig i en känslig period i sin utveckling.

I utkastet uttalas att intresset för en restriktiv användning av kroppsbesiktning på barn måste anses utgå från att åldern är klarlagd och att barnet ostridigt är under 15 år. Någon särskild reglering för användning av kroppsbesiktning när den misstänkte invänder att han eller hon inte är straffmyndig föreslås därför inte. Bedömningen av om ett tvångsmedel får användas får enligt vad som sägs i utkastet göras utifrån de begränsningar som behovs- och proportionalitetsprinciperna innebär för användningen av tvångsmedlet.

Jag delar inte den bedömningen. Ett misstänkt som inte kan styrka sin ålder, men som kan vara under 15 år kan visa sig vara i samma känsliga period i sin utveckling som en misstänkt vars ålder är styrkt. Det finns därför skäl att även i denna situation ha en restriktiv hållning till kroppsbesiktning och för lagstiftaren att ge vägledning om hur dessa fall ska hanteras.

Cecilia Renfors

Annika Pallvik Fransson